

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

T.a.v. Generaal-majoor Robert Adang

In afschrift aan:

Brigade-generaal Ard Goedhart, ministerie van Defensie,
programmadiirectie Transformatie Vastgoed
Guido Hagemann, Rijksvastgoedbedrijf, programmadiirectie
Transformatie Vastgoed voor Defensie

College van Rijksadviseurs

Korte Voorhout 7
Postbus 16169
2500 BD Den Haag

Contactpersoon

Rienke Groot
postbus.rijksadviseurs
@rijksoverheid.nl

Ons briefkenmerk

5743628

Datum 20 april 2023

Betreft Aanbevelingen College van Rijksadviseurs n.a.v.
Gebiedsverkenning Cluster Schaarsbergen

Aanleiding

Het College van Rijksadviseurs (CRa) is door het Rijksvastgoedbedrijf en het Ministerie van Defensie gevraagd te adviseren in het proces van de gebiedsverkenning cluster Schaarsbergen. Vanwege de positie van het CRa als onafhankelijk adviseur van het Rijk voor ruimtelijke kwaliteit en opgaven in de fysieke leefomgeving, én de formele adviestaak van de Rijksbouwmeester die via het Koninklijk Besluit is vastgelegd, is het CRa al in maart 2022 benaderd voor een eerste werkbezoek aan Schaarsbergen. Het CRa heeft tijdens dit werkbezoek geadviseerd de opgave voor revitalisering Cluster Schaarsbergen in breder verband te beschouwen en de relatie met de landelijke opgave voor het defensievastgoed en de regionale ruimtelijke vraagstukken (in en om de Veluwe als landschappelijke eenheid van nationaal belang) inzichtelijk te maken.

In maart 2022 is een onderzoek gepresenteerd waarin vijf mogelijke (nieuwbouw) locaties voor de concentratie van Defensie bij Schaarsbergen zijn onderzocht door een extern ontwerp bureau (H+N+S Landschapsarchitecten), in samenwerking met het Rijksvastgoedbedrijf en Defensie. Het afgelopen jaar is daar een zesde variant aan toegevoegd, door voortschrijdend inzicht over de totale benodigde oppervlakte voor de kazerne. Er ligt een Bestuurlijke opdracht van Staatssecretaris Defensie, wethouders Arnhem en Ede, en gedeputeerden Gelderland aan een ambtelijke werkgroep om in het eerste kwartaal van 2023, met behulp van een gezamenlijk op te stellen integraal afwegingskader, de mogelijkheden te verkennen die de belangen van Defensie, de Provincie en de Gemeenten Arnhem en Ede meeweegt en toe te werken naar een gezamenlijk voorkeursscenario uit de zes varianten. Vooralsnog verschillen het Rijk, provincie en gemeenten van inzicht over het voorkeursscenario voor Cluster Schaarsbergen.

Het Rijksvastgoedbedrijf en Defensie hebben in februari 2023 het CRa opnieuw benaderd om inhoudelijk te adviseren over de zes voorliggende varianten. Dit is een grote vraag, die om dit goed te kunnen doen, nadere bestudering én overleg met verschillende gebiedspartijen vraagt. Gezien de termijn waarop dit advies gewenst is en het feit dat het CRa sinds maart 2022 niet meer inhoudelijk betrokken is bij de voortgang van het proces, is het voor het College niet mogelijk aan deze inhoudelijke adviesvraag te voldoen. Wel komt het CRa tot een aantal aanbevelingen voor het proces.

Centraal uitgangspunt: Beschouw deze opgave als een Ruimtelijke Ordening opgave en wees een goede rentmeester.

College van Rijksadviseurs

Datum
20 april 2023

Een efficiënt en effectief ingerichte kazerne is een groot goed voor de nationale veiligheid. De Defensieopgave staat echter niet op zichzelf, het gaat hier om een groot gebied met veel erfgoed, te midden van natuur, stad en infrastructuur. Het is essentieel bij een opgave van deze omvang de diversiteit aan belangen op verschillende schaalniveaus bij elkaar te brengen en steeds het grotere plaatje (welke opgaven spelen er in de omgeving, welke maatschappelijke meerwaarde is te realiseren met deze opgave? In welke mate zijn de wensen van de andere gebiedspartijen in te passen?) in ogenschouw te nemen. Op de locatie zelf spelen belangen waarvoor het gesprek met gemeenten en provincie wordt gevoerd maar ook op nationale schaal spelen grote opgaven die invloed hebben op de mogelijkheden van Defensie, het rijksbelang gaat immers verder dan het Defensiebelang.

Betrek daarom ook de standpunten vanuit het Ministerie van LNV voor de toekomst van de landbouw, de natuuropgave en de stikstofopgave, het Ministerie van IenW voor het belang van de bodem en de wateropgaven, het Ministerie van OCW (RCE) voor de erfgoedspoorpunten en het Ministerie van BZK (VRO) voor de ruimtelijke ordeningsvraag. Het is belangrijk hiërarchie aan te brengen in argumenten door onderscheid te maken in algemeen en individueel (organisatie) belang en meerdere ruimtelijke schaalniveaus te beschouwen. Neem hierin geen overhaaste beslissingen en schuw niet om een open houding aan te nemen ten opzichte van andere inzichten en om vragen (opnieuw) ter tafel te brengen als dat kan helpen de planvorming en het draagvlak hiervoor verder te brengen. Het bedrijven van een goede ruimtelijke ordening zal eraan bijdragen dat Defensie zijn doelen gemakkelijker zal behalen.

Aanvullend

Breder kijken, ook binnen eigen Defensieopgave

Het is een gegeven dat de locatie Schaarsbergen een strategische locatie is voor de huisvesting van de Luchtmobiele Brigade. Maar er zijn meer strategische locaties voor Defensie. Een uiteenzetting waarom juist hier een militair cluster gewenst is, en wat daarbij ook de voordelen voor andere belangen kunnen zijn, kan helpen. Een koppeling met andere opgaven uit het strategisch vastgoedplan Defensie en andere regionale ruimtelijke vraagstukken is daarbij essentieel. Kan uitbreiding van het cluster Schaarsbergen mogelijk zorgen voor nieuwe kansen? Kan Defensie hier bijvoorbeeld juist meer programma toevoegen en inzetten op een schaalvergroting en hiermee bijvoorbeeld een andere, minder gunstig gelegen locatie vrij spelen?

Erfgoed

Wees helder over realistische gebruiksscenario's voor erfgoed gekoppeld aan de cultuurhistorische waarde van objecten en gebieden. Erfgoed heeft hierbij niet alleen betrekking op formeel beschermde objecten en terreinen, maar gaat over de cultuurhistorische waarde van het hele gebied. Het is voor alle zes scenario's van belang om de toekomst van het erfgoed goed te doordenken. Komt het erfgoed vrij dan dient er gezocht te worden naar een passende herbestemming. Blijft Defensie deze locatie gebruiken, dan zullen aanpassingen aan de monumenten noodzakelijk zijn om gebruik door Defensie te kunnen continueren. In beide gevallen is dit een niet te onderschatten opgave.

Bestuurlijke samenwerking

Het projectteam Schaarsbergen is gezegend met een gedegen inhoudelijk onderzoek, opgesteld door een goed adviesteam. Hoewel alle drie de publieke

stakeholders in het gebied (Rijk, Provincie en gemeenten) betrokken zijn bij de opdracht, is het adviesteam voornamelijk aangestuurd door één van de drie publieke stakeholders in het gebied. Het is van belang in het vervolgtraject voldoende te sturen op synergie tussen de belangen van alle drie de stakeholders. Het verder brengen van de ontwikkelde scenario's is naast een ruimtelijke oefening ook een bestuurlijke oefening. Een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van deze omvangrijke en langdurige exercitie is dat er op alle niveaus bestuurlijk wordt samengewerkt in de juiste coalities. Het gebied kan alleen tot de juiste ontwikkeling komen als er stelselmatig breder dan het eigen belang gekeken wordt, op zowel nationaal/departementaal als op gebiedsniveau.

College van Rijksadviseurs

Datum
20 april 2023

Tot slot

Kies voor kwaliteit

Maak in alle opgaven vergroting van de omgevingskwaliteit een centrale doelstelling.

Simpel gezegd: als je het doet, doe het dan goed. Zo wordt het hoogst mogelijke rendement gehaald uit de op zichzelf toch al zo ingrijpende en kostbare maatschappelijke investeringen. Sturen op kwaliteit lijkt een financiële kwestie, maar vraagt allereerst slimmere manieren van samenwerken, het in een zo vroeg mogelijk stadium inschakelen van ruimtelijk ontwerpers en het zoeken naar meerwaarde. Defensie wil een toekomstbestendige organisatie en een aantrekkelijke werkgever zijn die openheid en maatschappelijke betrokkenheid uitstraalt. Hoe dat te doen terwijl het terrein niet toegankelijk is, is een belangrijk deel van de uitvraag. Door hier vanaf het eerste begin over na te denken is de kans op succes groter. Het vraagt het zo precies mogelijk definiëren van de vraag en vervolgens beter en met meer verfijning ontwerpen. Het vraagt dus ook om verschillende ontwerpqualiteiten op verschillende momenten. Vooraf in het proces moet hiervoor bij de opdrachtgevers commitment worden uitgesproken. Het selecteren van de juiste ontwerpers en een goede uitvraag die innovatie, verrassende oplossingen en kwaliteit stimuleert zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

De mogelijkheden en vragen die nu in Schaarsbergen naar boven komen bieden een dankbare aanleiding om de algemene belangen in het gebied te verbeteren. Het College van Rijksadviseurs denkt graag mee bij het vervolg van deze opgave en kan desgewenst een verbindende rol spelen om te komen tot een goede bestuurlijke samenwerking tussen regio en Rijk. Het afwegingskader is een belangrijk instrument om met de juiste partijen tot de juiste afwegingen te komen. In aansluiting op bovenstaande punten is het van belang dat het afwegingskader een voldoende brede scope heeft. Ook hierin denkt het CRa graag mee.

Hoogachtend,

Het College van Rijksadviseurs,

Francesco Veenstra

Jannemarie de Jonge

Wouter Veldhuis